

TOOLBOX

Voor een integere en weerbare gemeenteraad in aanloop
naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2026

In 2026 vinden de gemeenteraadsverkiezingen weer plaats. Politieke partijen starten eind 2024/begin 2025 met de voorbereidingen van deze verkiezingen. De burgemeester en griffier spelen een belangrijke rol als het gaat om het benadrukken van het belang van de integriteit van de kandidaten en de gemeenteraad. Deze toolbox helpt hierbij. Het is een overzicht van tools die gebruikt kunnen worden in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen. De gehele toolbox, van aanloop tot na de installatie.¹

Criminele invloeden in lokaal bestuur

Onze samenleving wordt steeds vaker geconfronteerd met de gevolgen van ondermijnende criminaliteit. Witwassen, drugscriminaliteit en mensenhandel zijn hier voorbeelden van. Ondermijning kan invloed hebben op het gemeentebestuur in de vorm van afpersing, intimidatie en beïnvloeding van raadsleden. Maar ook door het aanstellen van personen met onzuivere intenties als gemeenteraadslid. Het is daarom belangrijk om niet-integere personen te weren uit het lokale bestuur. Maar daarnaast is het

ook van belang om (kandidaat-)raadsleden bewust te maken van de risico's van oneigenlijke beïnvloeding, zoals ondermijning en intimidatie en hoe het hen kan raken in de belangrijke, maar kwetsbare functie van raadslid die zij vervullen.

Voorbereiden op verkiezingen

Rond de zomer van 2025 is het raadzaam om als burgemeester een strategisch overleg te voeren met de griffier en gemeentesecretaris over de aankomende raadsverkiezingen. Hierin kunt u onder andere afstemmen welke gesprekken gevoerd gaan worden en welke risicoanalyse- en bewustwordingsinstrumenten toegepast kunnen worden. Het is belangrijk om als burgemeester het gesprek aan te gaan met het bestuur van de politieke partijen, zo ook met (mogelijk) nieuwe partijen. Hierin kan het onder andere gaan over de verantwoordelijkheid om de integriteit van de kandidaten op de kieslijst te toetsen. Daarnaast is het een optie om als gemeente de VOG van (een deel van) de personen op de kieslijst te betalen.

De volgende tools kunnen gebruikt worden in aanloop van de gemeenteraadsverkiezingen:

Handboek integriteit voor politieke ambtsdragers van decentrale overheden (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties [BZK], 2023)

[Handboek integriteit voor politieke ambtsdragers van decentrale overheden](#)

In dit handboek wordt een overzicht gegeven van de tools die gebruikt kunnen worden bij de werving en selectie. De tools geven de mogelijkheid om het thema integriteit intern bespreekbaar te maken en periodiek te agenderen. Ook in gesprekken met mogelijke kandidaat raadsleden. Het is niet bedoeld als een afvinklijst waaruit een bindend advies naar voren komt. Het doel is bewustzijn vergroten en integriteitsrisico's in beeld brengen.

Wervingsfase

In de wervingsfase vindt de afweging plaats of iemand zich kandidaat stelt om volksvertegenwoordiger te worden. Daarnaast besluit in deze fase het partijbestuur van de politieke partij over de inrichting van het werving- en selectieproces.

1. Vuistregels integriteit

Een politieke partij kan er voor kiezen zijn eigen vuistregels op het gebied van integriteit en gedrag op te stellen. Deze tool beschrijft een aantal voorbeelden van vuistregels op het gebied van integriteit.

2. Zelfassessment om

volksvertegenwoordiger te worden

Voor het uitvoeren van bepaalde activiteiten door volksvertegenwoordigers zijn normen en beginselen in de wet vastgelegd. Door het invullen van deze vragenlijst over persoonlijke omstandigheden krijgt de potentiële kandidaat enig zicht op de mogelijke risico's die hij als volksvertegenwoordiger kan gaan lopen. Iemand kan o.a. op basis hiervan de afweging maken zich wel al dan niet kandidaat te stellen.

Selectiefase

Kandidaat volksvertegenwoordigers worden geselecteerd en op de kieslijst geplaatst. Zij worden vervolgens wel of niet verkozen.

3. Vragenlijst integriteit ²

Deze vragenlijst is een middel om enig inzicht te krijgen in mogelijke integriteitsrisico's van een kandidaat. De vragen hebben o.a. betrekking op nevenfuncties, persoonlijke

(financiële) belangen en beroepen van partners en familieleden. Ook kan de vragenlijst bijdragen aan het integriteitsbewustzijn van de kandidaat en kan het een leidraad bieden voor het gesprek met de selectiecommissie.

4. Antecedententcheck ³

Een antecedententcheck is een onderzoek naar het verleden van een kandidaat. De vorm en diepgang van het onderzoek kunnen verschillen. In de handreiking wordt uitleg gegeven over het openbare bronnenonderzoek, de Verklaring omtrent het gedrag (VOG) en het referentieonderzoek.

Het openbare bronnenonderzoek kan plaatsvinden vóór het selectiegesprek. Het laten aanvragen van een VOG en het referentieonderzoek vinden plaats na een positief selectiegesprek.

5. Mogelijke ondermijning herkennen

Het is moeilijk om ondermijning te herkennen bij personen die zich aanmelden als kandidaat raadslid. Het ministerie van BZK heeft een lijst opgesteld met 'red flags ondermijning'. Als op basis van de voorgaande tools (3 en 4) blijkt dat een van

de 'red flags' bij een kandidaat aan de orde is, kan hierover bij het selectiegesprek (zie hieronder) worden doorgevraagd.

6. Leidraad integriteit selectiegesprek *

In het selectiegesprek met de kandidaat komt het onderwerp integriteit aan bod. Het ministerie van BZK heeft, naast de integriteitsvragenlijst, ook aanvullende vragen opgesteld voor het selectiegesprek.

7. Bewilligingsverklaring

Een bewilligingsverklaring is een opsomming van bepalingen die een kandidaat-raadslid voor de verkiezingen ondertekent. Het heeft geen juridische status, maar draagt bij aan het integriteitsbewustzijn. Het ministerie van BZK heeft een sjabloon opgesteld dat kan worden aangevuld/aangepast op basis van de behoeften, regels en beginselen die binnen de specifieke partijen gelden.

Weerbaarheidscheck politieke partijen (gemeente Eindhoven, Saxion Hogeschool, ministerie van BZK en TF-RIEC, april 2021)

[Weerbaarheidscheck politieke partijen](#)

Politieke partijen en raadsleden kunnen in de praktijk te maken krijgen met verschillende vormen van invloed die de werking van de rechtsstaat ondermijnen. De 'Weerbaarheidscheck politieke partijen' is een compact hulpmiddel waarin integriteit, veiligheid en netwerkbewustzijn van kandidaten aan bod komen. De check kan helpen om deze thema's concreet te maken bij het opstellen van de kieslijst. Juist de integratie van deze drie aspecten maakt het instrument gebruiksvriendelijk en innovatief. Dit instrument kan gezien worden als aanvulling op de vragenlijst integriteit uit de Handreiking integriteitstoetsing. In deze check wordt extra aandacht besteed aan netwerkbewustzijn.

Toolkit Democratische Weerbaarheid voor politieke ambtsdragers (Netwerk Weerbaar Bestuur)

[Toolkit democratische weerbaarheid voor politieke ambtsdragers](#)

Politieke ambtsdragers zijn in de positie om belangen af te wegen en keuzes te maken. Het is een mooi, maar kwetsbaar ambt en raadsleden kunnen extra ondersteuning gebruiken om afgewogen keuzes te maken, risico's in te schatten en belangen te waarderen. Het is belangrijk om democratisch weerbaar te zijn en integer te handelen. Netwerk Weerbaar Bestuur heeft een e-learning en toolkit gemaakt die hierbij kan helpen. In de toolkit staan onder andere de volgende interessante factsheets:

1 Ontwikkel je integriteit

"U weet inmiddels dat integriteit niet iets is wat u als persoon kenmerkt, maar een voortdurend bewustzijn en handelen is dat u kunt ontwikkelen." Het is belangrijk dat raadsleden democratisch weerbaar zijn. In relatie tot integriteit moeten politieke partijen daarom aandacht hebben voor

preventie, monitoring van gemaakte integriteitsafspraken en weerbaar kunnen reageren op incidenten. De infographic 'Ontwikkel je integriteit' is bedoeld voor raadsleden om te bekijken hoe zij ervoor staan en op welke onderdelen zij zich nog meer kunnen ontwikkelen.

2 Check je nevenfuncties

In de infographic ['Check \(al\) je nevenfuncties!'](#) is een checklist opgenomen om te beoordelen of een raadslid een nevenfunctie kan combineren met een rol als politiek ambtsdrager. Met behulp van de infographic kunnen zij nagaan of het voor een nevenfunctie verstandig is om nog aanvullende maatregelen te treffen om te voorkomen dat functies elkaar ongewenst beïnvloeden en het maakt daarnaast de dilemma's bespreekbaar.

¹ Dit is een update van de bestaande toolbox raadsverkiezingen 2022, oorspronkelijk ontwikkeld door de Taskforce RIEC Brabant-Zeeland.

² Bij toepassing van deze tool worden persoonsgegevens verwerkt.

³ Bij toepassing van deze tool worden persoonsgegevens verwerkt.

3 Ruggespraak met jezelf

Een politicus hoort met twee benen in de samenleving te staan. Dat is noodzakelijk; ze moeten weten wat er speelt om belangen te kunnen behartigen. Aan deze verbindingen zitten voor- en nadelen. Voordeel is dat het waardevolle inzichten oplevert over het functioneren van een gemeenschap: wat gaat er goed, maar ook wat kan er beter. Deze verbindingen kunnen ook een nadeel zijn. Zo kan het voor een politicus zelf of voor zijn of haar omgeving lastiger zijn om neutraal naar belangen of personen te kijken. Ze kunnen ergens te dicht op hebben gestaan, bijvoorbeeld als het om een situatie gaat van de oude werkgever, een braakliggend terrein van hun broer of de wijk waarin de politicus woont. Als politicus ben je er voor iedereen. De infographic 'Ruggespraak met jezelf' helpt hen om op een aantal domeinen controlevragen aan zichzelf te stellen.

